

İctimai Sektor üçün 2 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı

"Pul Vəsaitlərinin Hərəkəti haqqında Hesabat"

İctimai Sektor üçün 2 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı
"Pul Vəsaitlərinin Hərəkəti haqqında Hesabat"

Mündəricat

Standartın məqsədi və tətbiq sahəsi	1-4
Pul hərəkətləri haqqında məlumatın üstünlüyü	4-7
Əsas anlayışlar	8
Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri	9-11
İqtisadi təşkilat	12-14
Gələcək iqtisadi səmərə və xidmət potensialı	15
Dövlət təşkilatı	16
Xalis aktivlər/Kapital	17
Pul vəsaitlərinin hərəkətləri haqqında hesabatın təqdim edilməsi	18-20
Əməliyyat fəaliyyətləri	21-24
İnvestisiya fəaliyyətləri	25
Maliyyələşdirmə fəaliyyətləri	26
Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumatın təqdim edilməsi	27-30
İnvestisiya və maliyyələşdirmə əməliyyatlarından yaranmış pul vəsaitlərinin hərəkətləri haqqında məlumatın təqdim edilməsi	31
Pul vəsaitlərinin hərəkətinin Netto əsasda təqdim edilməsi	32-35
Xarici valyuta ilə ifadə olunmuş pul vəsaitinin hərəkəti	36-39
Faizlər, Dividendlər və analoji bölüşdürmələr	40-43
Bölüşdürülməmiş mənfəət üzrə vergi	44-46
Törəmə, asılı və digər təşkilatlara investisiyalar	47-53
Qeyri-maliyyə əməliyyatları	54-55
Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentləri	56-58
Digər açıqlamalar	59-62
Şərhlər və izahlar	
7 №li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu standartı ilə müqayisə	

Standartın məqsədi

Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat a) vəsait daxilolmalarının mənbə lərini, b) hesabat dövrü ərzində pul vəsaitlərinin hansı maddələr üzrə xərcləndiyini c) hesabat tarixinə pul vəsaitlərinin qalığını müəyyənləşdirir. Təşkilatın pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumat maliyyə hesabatlarının istifadəçilərini həm hesabatlılıq, həm də qərarların qəbul edilmə məqsədi haqqında məlumatla təmin etməkdə köməklilik göstərir. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumat istifadəçilərə ictimai sektor təşkilatının öz fəaliyyətini maliyyələşdirmək üçün tələb olunan pul vəsaitlərini təmin etmə vasitələri və həmin pul vasitələrinin istifadəsi təyinatlarını müəyyən etməyə imkan verir.

Resursların ayrılması istiqamətində qərarların qəbul edilməsi və qiymətləndirilməsi üçün (məsələn, təşkilatın fəaliyyətinin davamlılığı) istifadəçilər pul vəsaitlərinin müddəti və onlara dair sübutların başa düşülməsini tələb edəcəkdir.

Bu Standartın məqsədi pul vəsaitlərinin hərəkətinin əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri üzrə təsnifləndirən pul vəsaitlərinin hərəkətləri haqqında hesabat vasitəsilə keçmiş hesabat dövründə təşkilatın pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin hərəkətlərində baş verən dəyişikliklər haqqında, informasiyanın təmin edilməsinin tələbindən ibarətdir.

Standartın tətbiq sahəsi

1. Hesablama metodu əsasında maliyyə hesabatları hazırlayan və təqdim edən təşkilat pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatını bu Standartın tələblərinə uyğun hazırlamalı və onu maliyyə hesabatlarının hazırlandığı hər hesabat üzrə təqdim edilən maliyyə hesabatlarının tərkib hissəsi kimi təqdim etməlidir.

2. Pul vəsaitlərinin hərəkəti a) təşkilatın pul vəsaitlərinin hərəkətlərinin qiymətləndirilməsi, b) təşkilatın qanunvericilik və tənzimləyici baza ilə uyğunluğunun ölçülməsi (o cümlədən, təsdiq edilmiş büdcəyə) , c) və təşkilat üçün resursların ayrılıb-ayrılmaması və ya onunla əməliyyatların aparılıb-aparılmamasına dair qərarın qəbul edilməsi baxımından faydalı ola bilər. Onlar, əsas etibarilə, təsərrüfat subyektinin pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərini necə yaratdığı və istifadə etdiyi ilə maraqlanırlar. Bu təşkilatın fəaliyyətinin xüsusiyyətlərindən və məsələn, dövlət maliyyə qurumlarında olduğu kimi, pul vəsaitlərinin təsərrüfat subyektinin məhsulu sayıla bilməsindən asılı olmayaraq bütün hallara şamil edilir. Təşkilatlar, onların gəlir gətirən istehsal fəaliyyətinin müxtəlifliyinə baxmayaraq, mahiyyət etibarilə eyni səbəbdən pul vəsaitlərinə ehtiyac duyurlar. Onlara

pul istehlak etdikləri malların və xidmətlərin, davam edən xidməti xərclərin ödənilməsi və bəzi hallarda, borc səviyyəsinin azaldılması üçün lazımdır. Müvafiq olaraq, bu Standart bütün təşkilatlardan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın təqdim edilməsini tələb edir.

3. Bu standart Dövlət Kommersiya Təşkilatlarından başqa, bütün ictimai sektor təşkilatlarına tətbiq edilir.

4. İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurası tərəfindən hazırlanan İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına Girişdə bildirilir ki, Dövlət Kommersiya Təşkilatları (DKT) BMUBSSŞ tərəfindən verilmiş BMHS-nı tətbiq edir. DKT-in mahiyyəti "*Maliyyə Hesabatlarının Təqdim Edilməsi*" adlı 1 Nöli BMUBSSŞ-da, açıqlanır.

Pul hərəkətləri haqqında məlumatın faydalılığı.

5. Təşkilatın pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumat istifadəçilərə a) təşkilatın gələcəkdə pul vəsaitlərinə olan tələbatına, b) gələcəkdə pul vəsaitlərinin hərəkətini yaratmaq qabiliyyətini, c) və fəaliyyətin həcmi və xarakterindəki dəyişiklikləri maliyyələşdirmək potensialı haqqında proqnozların verilməsi baxımından istifadəçilərə yardımın göstərilməsi üçün faydalıdır. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat eyni zamanda hesabat dövrü ərzində daxil olan və xaric olan pul vəsaitlərinin məsuliyyəti öz üzərinə götürmək haqda vasitələri təmin edir.

6. Digər maliyyə hesabatları ilə birlikdə baxıldıqda, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat istifadəçilər üçün təşkilatın xalis aktivlər/ kapitalda olan dəyişiklikləri, onun maliyyə strukturunu (onun likvidlik və ödəmə qabiliyyəti daxil olmaqla) və onun vəziyyəti və imkanları dəyişməyə uyğunlaşmaq üçün pul vəsaitlərinin hesabatının və dövriyyəsi qabiliyyətini qiymətləndirmək üçün istifadəçilərə imkan yaradan məlumatı təmin edir. Bu həmçinin müxtəlif təşkilatların icra əməliyyatı hesabatının müqayisəsini gücləndirir, çünki bu eyni əməliyyatlar və başqa hadisələr üçün müxtəlif uçotların istifadə edilməsinin təsirlərini aradan qaldırır.

7. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında tarixi informasiya çox vaxt gələcək pul vəsaitlərinin məbləğinin, müddətinin və təminatının göstəricisi kimi istifadə edilir. Bu eyni zamanda pul vəsaitlərinin dövriyyəsi haqqında keçmiş qiymətləndirmənin dəqiqliyinin yoxlanılmasında faydalıdır.

Əsas Anlayışlar

8. Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Pul vəsaitləri nağd pul vəsaitləri, bank hesablarında saxlanılan və tələblər üzrə verilən pul vəsaitləridir .

Pul vəsaitlərinin ekvivalentləri qısa ödəniş müddətinə malik olan, pul vəsaitlərinin əvvəlcədən məlum olan məbləğinə asan çevrilə bilən və dəyərin dəyişməsi kimi cüzi riskə məruz qalan yüksək likvidli qoyuluşlardır.

Pul vəsaitlərinin hərəkəti pul vəsaitlərinin və onların ekvivalentlərinin daxil olması və xaric olmasıdır.

Nəzarət: Bir təşkilat digər təşkilata o zaman nəzarət edir ki, onun digər şirkətin dəyişkən səmərələrinə hüququ var və o həmin səmərələrin növünə və məbləğinə təsir etmək iqtidarındadır.

Maliyyələşdirmə fəaliyyətləri təşkilatın odənilmiş kapitalı və alınmış borc vəsaitlərinin miqdarının və tərkibinin dəyişməsi ilə nəticələnən fəaliyyətlərdir.

İnvestisiya fəaliyyətləri uzunmüddətli aktivlərin və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə aid olmayan digər investisiyaların əldə olunması və xaric edilməsidir.

Əməliyyat fəaliyyətləri təşkilatın investisiya və ya maliyyə fəaliyyəti ilə bağlı olmayan fəaliyyətidir.

Hesabat tarixi maliyyə hesabatlarının aid olduğu hesabat dövrünün son gününün tarixidir.

Digər müvafiq İctimai Sektor üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında müəyyən edilən terminlər bu standartda digər standartda olduğu kimi eyni mənada istifadə edilir və ayrıca nəşr edilən "Müəyyən Edilmiş Terminlər Lüğəti"nə daxil edilir.

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri

9. Pul vəsaitlərinin ekvivalentləri investisiya və digər məqsədlərdən daha çox qısamüddətli öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün nəzərdə tutulur. Pul vəsaitlərinin ekvivalent kimi təsnifləndirilə bilməsi üçün investisiya pul vəsaitlərinin əvvəlcədən məlum olan məbləğinə asanlıqla çevrilə bilməli və dəyərin dəyişməsi kimi cüzi riskə məruz qalmalıdır. Beləliklə, investisiyalar pul ekvivalentlərinə yalnız qısa ödəmə müddəti, məsələn 3 (üç) ay və yaxud daha az müddətli olduqda uyğunlaşır. Kapitala investisiyalar onların əslində pul vəsaitlərinin ekvivalentləri olduğu hallar istisna olmaqla, pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə daxil edilmir.

10. Bankdan alınan borc vəsaitləri adətən, maliyyələşdirmə fəaliyyəti kimi nəzərə alınır. Lakin, bəzi ölkələrdə tələblərə əsasən ödənilən bank overdraftları təşkilatın pul vəsaitlərinin idarə edilməsinin ayrılmaz hissəsini təşkil edir. Belə şərtlərdə, bank overdraftları pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri kimi nəzərə alınır. Bank ilə bağlanmış

belə müqavilələrin səciyyəvi xüsusiyyəti bank hesabının qalığının müsbət dəyərinin mənfiiyə doğru dəyişməsidir.

11. Pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ayrı-ayrı maddələri üzrə hərəkətləri, bu komponentlər təşkilatın əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinin yox, onun pul vəsaitlərinin idarə edilməsinin bir hissəsi olduğu üçün daxil etmir. Pul vəsaitlərinin idarə edilməsi pul vəsaitlərinin artıq məbləğlərinin pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə investisiya edilməsini daxil edir.

İqtisadi qurum

12. İqtisadi qurum (termini) bu standartda maliyyə hesabatı məqsədilə nəzarət edən və nəzarət edilən təşkilatları təşkil edən təşkilatlar qrupunu (birliyini) müəyyənləşdirmək üçün istifadə olunur.

13. Bəzən iqtisadi qurum termini əvəzinə başqa terminlər, məsələn, inzibati təşkilat, maliyyə təşkilatı, birləşdirilmiş təşkilat, qrup istifadə edilir.

14. İqtisadi quruma eyni zamanda həm sosial təyinatlı təşkilatlar, həm də kommertiya məqsədli müəssisələr daxil ola bilər. Məsələn, dövlətin mənzil tikinti idarəsi həm nominal haqq müqabilində mənzillərlə təmin edən təşkilatdan həm də kommertiya əsasında evlər təklif edən müəssisələrdən ibarət iqtisadi qurum ola bilər.

Gələcək iqtisadi səmərə və xidmət potensialı

15. Aktivlər təşkilatların öz məqsədlərinə çatmaq üçün vasitəçi rolunu oynayır. Təşkilatın məqsədinə uyğun olaraq mal və xidmətlərin təmin edilməsi üçün istifadə olunan, lakin birbaşa pul vəsaitləri daxilomaları yaratmayan aktivlər əksər hallarda xidmət potensialını təcəssüm etdirən aktivlər adlandırılır. Pul vəsaitləri yaradan aktivlər isə adətən gələcək iqtisadi səmərəni təcəssüm etdirən aktivlər hesab olunur. Aktivlərin yararlı ola biləcəyi bütün məqsədləri əhatə etmək üçün bu Standartda aktivlərin mühüm xüsusiyyətini ifadə edən "gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı" terminindən istifadə edilir.

Dövlət Kommertiya Təşkilatı (DKT)

16. Dövlət Kommertiya Təşkilatına (DKT) həm ticarətlə məşğul olan müəssisələri (məsələn, mənzil-tikinti müəssisələri) həm də maliyyə müəssisələrini (məsələn, maliyyə institutlarını) əhatə edir. DKT-lər mahiyyət etibarilə özəl sektorda eyni tipli xidmət göstərən digər müəssisələrdən heç nə ilə fərqlənmir. DKT-lərin əksəriyyəti mənfəət əldə etmək məqsədi ilə fəaliyyət göstərirlər, lakin, onların bəziləri əhalinin müəyyən qrup şəxslərinə və ya ictimai sektorun bəzi müəssisələrinə nəzərə çarpacaq dərəcədə güzəştli qiymətlərlə və

ya tam havayı mallar satılması və ya xidmətlər göstərilməsi haqda öhdəliklərə malik ola bilərlər. Təşkilatın maliyyə hesabatlığı məqsədilə nəzarətin olub-olmamasının müəyyən edilməsi və DKT-in ictimai sektorun digər təşkilatı tərəfindən idarə olunduğunun müəyyən edilməsi üzrə göstərişlər "Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş və fərdi maliyyə hesabatları" adlı İctimai Sektor üçün 6Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında göstərilmişdir.

Xalis aktivlər/ Kapital

17. Bu Standartda xalis aktivlər/kapital termini maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda aktivlərdən öhdəliklərin çıxılması nəticəsində yaranan qalıqın ölçülməsi üçün istifadə olunur. Xalis aktivlər/kapital həm müsbət, həm də mənfi ola bilər. Xalis aktivlər/kapital termini əvəzinə mənası aydın ifadə oluna bilən digər terminlərdən də istifadə oluna bilər.

Pul vəsaitlərinin hərəkətləri haqqında hesabatın təqdim edilməsi

18. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda pul vəsaitlərinin hərəkəti hesabat dövrü ərzində əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri üzrə təsnifləşdirilərək təqdim edilməlidir.

19. Fəailliyət növlərinin təsnifatı haqqında məlumat istifadəçiləri təşkilatın maliyyə vəziyyətinə bu fəaliyyətin təsirini və onun pul vəsaitlərini və onların ekvivalentlərinin məbləğini qiymətləndirmək üçün imkan yaradır. Bu məlumat eyni zamanda, bu fəaliyyətlər arasındakı əlaqələri də qiymətləndirmək üçün istifadə edilə bilər.

20. Bir əməliyyat özünə fərqli təsniflənmiş pul vəsaitləri hərəkətlərini də daxil edə bilər. Məsələn, kreditlərin pul vəsaitləri ilə ödənilməsi özündə həm faizləri, həm də əsas məbləği birləşdirirsə, onda faizlər əməliyyat fəaliyyətləri kimi, əsas məbləğin qaytarılması isə maliyyə fəaliyyətləri kimi təsniflənir.

Əməliyyat fəaliyyətləri

21. Əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinin miqdarı, təşkilatın fəaliyyətinin nə dərəcədə maliyyələşdirilməsi baxımından mühüm göstəricidir.

(a) Vergilər vasitəsilə (birbaşa və ya dolaylı); və ya

(b) Təsərrüfat subyekti tərəfindən təmin edilən mal və xidmətlərin istifadəçilərindən.

Pul vəsaitlərinin hərəkətinin miqdarı, həmçinin, təşkilatın əməliyyatlarını həyata keçirmək qabiliyyətini saxlamaq, öhdəliklərini yerinə yetirmək, mülkiyyətçilərinə dividendlər və ya digər müvafiq vəsaitlər ödəmək və xarici maliyyə mənbələrindən istifadə etmədən yeni investisiyalar yatırmaq potensialının müəyyən edilməsinə köməklik göstərir. Konsolidə edilmiş bütün dövlət əməliyyat pul vəsaitlərinin dövriyyəsi dövlətin onun cari fəaliyyətini

vergilər və büdcə vasitəsilə maliyyələşdirmə göstəricisini təmin edir. Tarixi əməliyyat pul vəsaitlərinin dövriyyəsinin xüsusi komponentləri haqqında məlumat, digər məlumatlarla birgə, gələcək əməliyyat pul vasitələrinin dövriyyəsinə proqnozlaşdırmada faydalıdır.

22. Əməliyyat vasitələrindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti əsasən təşkilatın əsas pul vəsaitlərini yaratma fəaliyyətindən yaranmışdır. Əməliyyat vasitələrindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinə nümunələr bunlardır:

- (a) Vergilər, rüsumlar və cərimələr nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
- (b) Təsərrüfat subyekti tərəfindən təmin edilən mal və xidmətlərin qiymətləri üzrə yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
- (c) Qrantlar və ya transfertlər və mərkəzi hökumət və ya ictimai sektorun digər təşkilatları tərəfindən həyata keçirilən digər vəsaitlər və büdcə ayırmaları nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
- (d) Royalti, haqlar, komisyon yığımları və digər gəlirlərdən yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
- (e) Fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi üçün ictimai sektorun digər təşkilatlarına pul vəsaitlərinin ödənilməsi (kreditlər istisna olmaqla);
- (f) Mallar və xidmətlərə görə təchizatçılara pul vəsaitlərinin ödənişləri;
- (g) İşçilərə və onların adından pul vəsaitlərinin ödənişləri;
- (h) Sığorta şirkətinin sığorta mükafatları və ya iddialar, annuitetlər və digər muavinət siyasətləri üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişləri;
- (i) Əməliyyat fəaliyyəti ilə əlaqədar olan yerli mülkiyyət vergisi və ya mənfəət vergisi ilə bağlı (müvafiq olan təqdirdə) pul vəsaiti ödənişləri;
- (j) Diling və ya ticarət məqsədilə saxlanılan müqavilələr üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişləri;
- (k) Davam etdirilməyən fəaliyyət üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişlər; və
- (l) Məhkəmə prosesləri ilə əlaqədar pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişlər.

Belə ki, avadanlıq satışı kimi bəzi əməliyyatlar xalis gəlir və ya xalis zərərə səbəb ola bilər ki, bunlarda mənfəət və zərərə daxil edilir. Belə əməliyyatlarla bağlı olan pul vəsaitlərinin hərəkəti investisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinə aid edilir. Eyni zamanda "Torpaq, tikili və avadanlıqlar" adlı İctimai Sektor üçün 17 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 83A maddəsinə uyğun olaraq, digər tərəflərə icarə verilməsi məqsədilə aktivlərin tikilməsi və ya əldə edilməsi üçün olan ödəniş vəsaitləri əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin dövriyyəsidir. İcarə haqları və bu aktivlərin sonrakı satışından pul vəsaitlərinin daxilolmaları da əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətidir.

23. Təşkilat diling və ya ticarət məqsədilə qiymətli kağızlara və istiqrazlara sahib ola bilər və belə olan təqdirdə, onlar xüsusi olaraq, yenidən satılması məqsədilə əldə edilmiş

ehtiyatlar kimi nəzərdən keçirilə bilər. Beləliklə, diling və ticarət məqsədilə saxlanılan qiymətli kağızların alqı-satqısı ilə bağlı yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti əməliyyat fəaliyyəti kimi təsnifləşdirilir. Analoji şəkildə, maliyyə institutları tərəfindən təqdim edilən pul avansları və kreditləri maliyyə institutunun əsas pul vəsaiti yaradan fəaliyyətinə aid olduğu üçün adətən, əməliyyat fəaliyyəti kimi təsnifləşdirilir.

24. Bəzi qanunvericiliklərdə hökumət və ya dövlət sektorunun digər qurumları təşkilatların fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi üçün vəsaitlər ayırarsa və ya təmin etsə də, sözügedən vəsaitin cari fəaliyyət, əsas işlər və yatırılan kapital arasında bölüşdürülməsi aydın şəkildə fərqləndirilmir. Təşkilat cari fəaliyyət, əsas işlər və yatırılan kapital arasında ayırmaları və ya büdcə vəsaitlərini fərqləndirə bilmirsə, o zaman, onları əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirməli və bu faktı qeydlərdə göstərməlidir.

İnvestisiya fəaliyyətləri

25. İnvestisiya fəaliyyətindən yaranan pul hərəkətlərinin hərəkəti haqqında məlumatların açıqlanması zəruridir, çünki pul hərəkətlərinin hərəkəti təşkilatın gələcək xidmət təminatına təsir etmək məqsədilə nəzərdə tutulmuş resurslara görə sərf edilən pul vəsaitlərinin xaricəlmələrini göstərir. Yalnız maliyyə və ziyyəti haqqında hesabatda tanınan aktivlə bağlı pul vəsaitlərinin xaricəlmələri investisiya fəaliyyəti kimi təsnifləşdirilə bilər. İnvestisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinə aşağıdakı nümunələri göstərmək olar:

- (a) torpaq, tikili və avadanlıqların, qeyri-maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin əldə edilməsi məqsədilə pul vəsaitlərinin ödənişləri. Bu ödənişlər təşkilat tərəfindən öz gücünə inşa edilmiş torpaq, tikili və avadanlıqlar, habelə layihələr üzrə kapitallaşdırılan xərclərə aid ödənişləri daxil edir;
- (b) torpaq, tikili və avadanlıqların, qeyri-maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin satılmasından əldə olunan pul vəsaitləri;
- (c) digər təsərrüfat subyektlərinin pay və ya borc alətlərinin və birgə təşkilatlarda iştirak paylarının əldə edilməsi üçün ödənilən pul vəsaitlərinin xaricəlmələri (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi nəzərə alınan və diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanılan alətlər üzrə pul vəsaitlərinin xaricəlmələri istisna olmaqla);
- (d) digər təsərrüfat subyektlərinin pay və ya borc alətlərinin və birgə təşkilatlarda iştirak paylarının satılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxiləlmələri (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi nəzərə alınan və diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanılan alətlər üzrə pul vəsaitlərinin daxiləlmələri istisna olmaqla);
- (e) digər tərəflərə təqdim edilən avanslar və borc vəsaitləri (dövlət maliyyə qurumlarına təqdim edilən avanslar və borc vəsaitləri istisna olmaqla)
- (f) digər tərəflərə təqdim edilmiş avansların və kreditlərin qaytarılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxiləlmələri (maliyyə institutlarının avans və kreditləri istisna olmaqla);

(g) bu müqavilələr diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı və ödənişlərin maliyyələşdirmə fəaliyyəti kimi təsnifləşdirildiyi hallar istisna olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin ödənişləri;

(h) həmin müqavilələrin diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı və daxilolmaların maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyət kimi təsnifləşdirildiyi hallar istisna olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları;

Müqavilə müəyyən maddənin hedcinqi kimi uçota alındıqda, bu müqavilə üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti hedcinq edilən maddə üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsniflənə bilər.

Maliyyələşdirmə fəaliyyətləri

26. Maliyyələşdirmə fəaliyyətində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında açıqlama vacibdir, çünki bu gələcəkdə müəssisəni kapitalla təmin edənlərə olan pul vəsaitləri hərəkətini proqnozlaşdırmağa kömək edir. Maliyyələşdirmə fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinə aşağıdakı nümunələri göstərmək olar:

(a) istiqrazların, borc sənədlərinin, veksellərin, istiqraz vərəqələrinin, girov (ipoteka) kağızlarının və digər qısamüddətli və uzunmüddətli istiqrazların buraxılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları;

(b) borc şəklində alınmış məbləğlərin geri qaytarılmasına görə pul vəsaitlərinin xaricolmaları;

(c) maliyyə icarəsi üzrə yerinə yetirilməmiş öhdəliyin qalıq məbləğinin azaldılması üçün icarəyə götürən tərəfindən pul vəsaitlərinin ödənişləri.

Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumatın təqdim edilməsi

27. Təşkilat əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatı müəyyən metodlardan istifadə etməklə təqdim etməlidir.

(a) xalis pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmalarının əsas növləri haqqında informasiyanı açıqlayan birbaşa metod; və ya

(b) pul vəsaitlərinin hərəkətlərini təcəssüm etdirməyən əməliyyatların nəticələri, əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan hər hansı təxirə salınmış və hesablanmış keçmiş və gələcək pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ya xaricolmaları, eləcə də investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə bağlı gəlirlər və ya xərc maddələri nəzərə alınmaqla, mənfəət və ya zərərə düzəlişlərin edilməsini nəzərdə tutan dolaylı metod.

28. İctimai sektor təşkilatlarına pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlarını birbaşa metod əsasında tərtib etmək tövsiyyə edilir. Bu metod a) gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətini qiymətləndirmək üçün faydalı olan və b) dolayı metod əsasında təqdim olunması mümkün olmayan informasiyanı təqdim etmək imkanı verir. Birbaşa metodun istifadəsi zamanı pul vəsaitlərinin xalis daxilolmaları və xaricolmalarının əsas növləri barədə informasiya aşağıdakı mənbələrdən əldə edilə bilər.

(a) təşkilatın ucot sənədlərindən; və ya

(b) əməliyyat gəlirlərinə, əməliyyat xərclərinə (maliyyə institutları ucun faizlərə və oxşar gəlirlərə, eləcə də ödənilən faizlərə və oxşar xərclərə) və maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatın digər maddələrinə aşağıdakılar nəzərə alınmaqla, düzəlişlər edilərək:

(i) hesabat dövrü ərzində mal-material ehiyatlarında və əməliyyat debitor və kreditor borclarında dəyişikliklər;

(ii) pul vəsaitlərinin hərəkətlərini təcəssüm etdirməyən maddələr; və

(iii) investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən pul vəsaitlərinin hərəkətinin yaranmasına gətirib çıxaran digər maddələr.

29. Birbaşa metoddan istifadə etməklə əməliyyat fəaliyyəti üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti barədə hesabat verən ictimai sektor təşkilatlarına, həmçinin, gündəlik fəaliyyət üzrə yaranan mənfəət/zərər göstəricilər ilə əməliyyat fəaliyyəti üzrə yaranan xalis pul vəsaiti hərəkətinin uyğunlaşdırılması tövsiyə edilir. Sözügedən uyğunlaşdırma pul vəsaitlərinin hərəkətinə dair hesabatda və ya qeydlərdə təqdim oluna bilər.

30. Dolayı metodun istifadəsi zamanı əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin xalis hərəkəti aşağıdakılar nəzərə alınmaqla, mənfəət və ya zərərə düzəlişlər edilərək müəyyənləşdirilir:

(a) hesabat dövrü ərzində mal-material ehtiyatlarında və əməliyyat debitor və kreditor borclarında baş verən dəyişikliklər;

(b) amortizasiya, qiymətləndirilmiş öhdəliklər, təxirə salınmış vergilər, məzənnə fərqindən yaranan və realizə edilə bilməyən mənfəət və ya zərər, asılı müəssisələrin bölüşdürülməmiş mənfəətləri, nəzarət etməyən iştirak payları və digər pul vəsaitlərinin hərəkətlərini təcəssüm etdirməyən maddələr ; və

(c) investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə nəticələnən bütün digər maddələr;

(d) silinib

İntestisiya və maliyyələşdirmə əməliyyatlarından yaranmış pul vəsaitlərinin hərəkətləri haqqında məlumatın təqdim edilməsi

31. 32-35-ci maddələrdə qeyd olunan pul vəsaitlərinin hərəkəti netto əsasında təqdim edildiyi hallar istisna olmaqla, təşkilat investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmalarının əsas növləri haqqında məlumatı ayrıca təqdim etməlidir.

Pul vəsaitlərinin hərəkətinin Netto əsasda təqdim edilməsi

32. Aşağıda göstərilən əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti netto əsasda təqdim edilə bilər:

- (a) pul vəsaitlərinin hərəkəti təşkilatın fəaliyyətindən daha çox digər tərəfin fəaliyyətini əks etdirildiyi zaman müştərilər, vergi ödəyiciləri, benefisiarlar adından pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmaları; və
- (b) qısa dövriyyə müddəti, iri məbləği və qısa ödəniş müddəti ilə fərqlənən maddələr üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmaları.

33. 32-ci maddənin (a) bəndi yalnız yaranan pul vəsaitləri qalıqları hesabat verən təşkilat tərəfindən nəzarət edilən halları əhatə edən əməliyyatlara aid edilir. Belə daxilolmalar və ödənişlərə nümunə olaraq:

- (a) Vergilərin bölüşdürülməsi razılaşmasının tərkib hissəsi kimi hökumətin öz istifadəsi üçün topladığı vergilər istisna olmaqla hökumətin bir səviyyəli qurumu tərəfindən digər səviyyəli qurumu üçün vergilərin toplanması;
- (b) ictimai maliyyə qurumundan tələb olan əmanətlərin qəbulu və ödənişi
- (c) investisiya və ya vəkalət fondu tərəfindən müştərilər üçün saxlanılan vəsaitlər
- (d) əmlak sahiblərinin adından toplanmış və ödənməmiş icarə haqları

34. 32-ci maddənin (b) bəndində göstərilən pul vəsaitlərinin daxilolması və xaricolmasına aşağıdakılar üçün müvəqqəti götürülüb qaytarılan məbləği aid etmək olar:

- (a) investisiyaların alınması və satılması
- (b) üç və ya daha az ödəmə müddəti olan digər qısamüddətli kredit və borclar.

35. Dövlət maliyyə qurumunun aşağıdakı fəaliyyət növlərindən birinin nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti maliyyə hesabatlarında netto əsasda təqdim edilə bilər:

- (a) sabit ödəniş müddətli depozitlərin qəbul edilməsi və ödənilməsi üçün pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişləri;

- (b) digər maliyyə qurumlarında depozitlərin yerləşdirilməsi və geri alınması;
və
- (c) müştərilərə verilmiş avans və borclar və onların ödənilməsi

Xarici valyuta ilə ifadə olunmuş pul vəsaitlərinin hərəkəti

36. Xarici valyutada əməliyyatlar nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul vəsaitlərinin hərəkətinin baş verdiyi tarixdə həmin xarici valyuta ilə təşkilatın hesabat valyutası arasında mövcud olan mübadilə məzənnəsini xarici valyutada olan məbləğə tətbiq etməklə, təşkilatın hesabat valyutasında təqdim edilməlidir.

37. Xarici törəmə təşkilatın pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul vəsaitlərinin hərəkətinin baş verdiyi tarixdə xarici valyuta ilə təşkilatın hesabat valyutası arasında mövcud olan mübadilə məzənnəsini tətbiq etməklə yenidən hesablanmalıdır.

38. Xarici valyuta ilə ifadə olunmuş pul vəsaitlərinin hərəkəti "Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri" adlı 4 Nöli İctimai Sektor Üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına əsasən təqdim edilir. Belə olan təqdirdə, faktiki məzənnəyə təxminən bərabər olan mübadilə məzənnəsini istifadə etmək olar. Məsələn, xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatların və ya xarici törəmə təsərrüfat subyektinin pul vəsaitlərinin hərəkətinin çevrilməsi zamanı hesabat dövrü ərzində mövcud olan mübadilə məzənnələrinin çəkili orta məbləği istifadə edilə bilər. Lakin, 4 Nö-li İSMUBS xarici törəmə təsərrüfat subyektinin pul vəsaitlərinin hərəkətini çevirərkən hesabat tarixinə qüvvədə olan mübadilə məzənnəsinin tətbiqinə icazə vermir.

39. Valyuta məzənnələrinin dəyişməsi nəticəsində yaranan realizə edilməyən gəlirlər və xərclər pul vəsaitlərinin hərəkəti hesab edilmir. Lakin valyuta məzənnələrinin dəyişməsinin xarici valyutada saxlanılan və ya əldə edilməsi gözlənilən pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinə təsiri hesabat dövrünün əvvəlində və sonunda olan pul vəsaitlərini yoxlamaq üçün pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda təqdim edilir. Bu məbləğ əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərindən ayrı təqdim edilir və pul vəsaitlərinin hərəkətinin hesabat dövrünün sonuna olan məzənnəyə əsasən hesablandığı təqdirdə yarana biləcək hər hansı fərqləri daxil edir.

Faizlər, dividendlər və analogi bölüşdürmələr.

40. Faizlərin, dividendlərin və ya oxşar bölüşdürmələrin əldə edilməsi və ödənilməsi nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətləri ayrı təqdim

edilməlidir. Hər belə daxilolma və ya ödəniş əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi dövrədən dövrə ardıcıl surətdə təsnifləşdirilməlidir.

41. Hesabat dövrü ərzində ödənilmiş faizlərin ümumi məbləği, maliyyə fəaliyyətinə dair hesabatda xərc kimi tanınmasından və ya "Borclar üzrə məsrəflər" adlı İctimai Sektor Üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartın 5-ci maddəsinə uyğun olaraq ümumi alternativ uçot qaydasına əsasən kapitallaşdırılmasından asılı olmayaraq, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda açıqlanır.

42. Əldə olunmuş, ödənilmiş faizlər, dividendlər və ya analoji bölüşdürmələr adətən dövlət maliyyə qurumunun əməliyyat pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilir. Lakin digər təşkilatlar üçün bu pul vəsaitlərinin təsnifatı üzrə ümumi fikir yoxdur. Ödənilmiş faizlər, dividendlər və ya analoji bölüşdürmələr mənfəət və ya zərərin müəyyən olunması üzrə əməliyyat pul vəsaitlərinin hərəkətinə daxil olduqlarına görə əməliyyat pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi də təsnifləndirilə bilər. Alternativ olaraq əldə olunmuş, ödənilmiş faizlər, dividendlər və ya analoji bölüşdürmələr, müvafiq olaraq maliyyələşdirmə və investisiya fəaliyyətləri üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi də təsnif oluna bilər, çünki onlar maliyyə resurslarının cəlb edilməsi və ya investisiyalardan gəlirin əldə olunması üzrə xərclərdir.

43. Ödənilmiş dividendlər və ya analoji bölüşdürmələr maliyyə resurslarının əldə olunması üzrə xərclər olduğuna görə maliyyələşdirmə fəaliyyətindən pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi də təsnifləşdirilə bilər.

Eyni zamanda, maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinə təsərrüfat subyektnin əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitləri hesabına dividendləri ödəmək qabiliyyətini qiymətləndirməyə yardım etmək üçün, ödənilən dividendlər əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinin komponenti kimi təsnifləşdirilə bilər.

Bölüşdürülməmiş mənfəət üzrə vergi

44. Bölüşdürülməmiş mənfəət üzrə vergi ilə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətləri, onların xüsusi olaraq investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinə aid edildiyi hallar istisna olmaqla, ayrıca açıqlanmalı və əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilməlidir.

45. İctimai sektor təşkilatları bir qayda olaraq mənfəət vergisindən azaddır, lakin bir çox ictimai sektor müəssisələrində özəl sektorda vergilərin ödənilməsi qaydada vergilər ödənilirsə, onda onlar vergi-ekvivalent rejimləri çərçivəsində fəaliyyəti göstərə bilər.

46. Mənfəət vergisi pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilən

pul vəsaitlərinin hərəkətini yaradan əməliyyatlardan yaranır. Vergi xərclərinin investisiya və ya maliyyələşdirmə fəaliyyətləri ilə asan əlaqələndirilə bilməsinə baxmayaraq, onlarla əlaqədar vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətini müəyyən etmək çox zaman mümkün olmur və vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkəti çox vaxt müvafiq əməliyyatdan yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə eyni hesabat dövründə baş vermir. Buna görə də, vergilər, adətən əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilir. Lakin vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətini, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilən pul vəsaitlərinin hərəkətinə səbəb olan ayrı əməliyyat ilə əlaqələndirmək mümkün olduqda, vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkəti müvafiq olaraq investisiya və ya maliyyələşdirmə fəaliyyətləri kimi təsnifləşdirilir. Vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkəti bir neçə fəaliyyət növünə aid olduqda, ödənilmiş vergilərin ümumi məbləği açıqlanmalıdır.

Törəmə, asılı və digər təşkilatlara investisiyalar

47. İştirak payı metodu və ya ilkin dəyər metodundan istifadə etməklə törəmə və asılı təşkilatlara investisiyaların uçotu zamanı, təşkilat pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda özü ilə investisiya qoyulan təsərrüfat subyektləri arasında yaranmış pul vəsaitlərinin hərəkətinə dair informasiyanı, məsələn, dividendlər və avanslara qədər məhdudlaşdırır.

48. Proporsional konsolidasiya metodundan istifadə etməklə birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektinin payı haqqında məlumatı təqdim edən təşkilat pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında konsolidə edilmiş hesabatına birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektinin pul vəsaitlərinin hərəkətində özünün mütənasib payını daxil edir. Pul vəsaitlərinin hərəkətində öz mütənasib payı haqqında məlumatı iştirak payı metodu əsasında təqdim edən təşkilat, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatına birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektlərinə investisiyalar ilə bağlı a) pul vəsaitlərinin hərəkətini, b) birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektini ilə onun arasında olan bölüşdürmələr və digər daxilolmalar və ödənişləri daxil edir.

Törəmə təşkilatların və digər əməliyyat vahidlərinin əldə edilməsi və satılması

49. Törəmə təşkilatların və digər əməliyyat vahidlərinin əldə edilməsi və satılmasından yaranan pul vəsaitlərinin ümumi hərəkəti ayrıca təqdim edilməli və investisiya fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilməlidir.

50. Təşkilat, hesabat dövrü ərzində törəmə təşkilatların və digər əməliyyat vahidlərinin həm əldə edilməsi, həm də satılması üzrə aşağıdakı məlumatların hər birini ümumi şəkildə açıqlamalıdır:

- (a) alış və ya satış zamanı ümumi kompensasiyanı;
- (b) alış və ya satış zamanı kompensasiya məbləğinin pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentləri ilə ödənilmiş hissəsini;
- (c) əldə olunmuş və ya satılmış törəmə təşkilatlarda və digər əməliyyat vahidlərində pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin miqdarını; və
- (d) əsas kateqoriyaların hər biri üzrə ümumiləşdirilməklə əldə olunmuş və ya satılmış törəmə təşkilatlarda və əməliyyat fəaliyyət vahidlərində pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərindən başqa aktivlərin və öhdəliklərin məbləğini.

50A. "Konsolidə edilmiş maliyyə hesabatları" adlı İSMUBS 35-də müəyyən edilmiş investisiya şirkəti mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə ölçülməli olan investisiyaya 50(c) və 50(d) maddələrini tətbiq etməyə məcbur deyil.

51. İdarə edilən təşkilatların və digər əməliyyat vahidlərinin eyni sıra maddələri kimi alınması və xaric olunması nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti üzrə gəlirlərin ayrılıqda təqdim edilməsi, həmçinin alınmış və ya xaric olunmuş aktiv və öhdəliklərin məbləğlərinin ayrılıqda açıqlanması həmin vəsaitləri başqa əməliyyat, investisiya və maliyyə fəaliyyətlərindən hasil olan vəsaitlərdən fərqləndirməyə kömək edir. Xaric olma nəticəsində yaranan pul vəsaitləri üzrə gəlirlər həmin alışlardan çıxılır.

52. Alış və ya satış zamanı kompensasiya kimi ödənilmiş və ya əldə edilmiş pul vəsaitlərinin ümumi məbləği pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda əldə edilmiş və ya ödənilmiş pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentləri çıxılmaqla təqdim edilir.

52.A Nəzarətin itirilməməsi şərti ilə səhm paylarının dəyişikliyindən yaranan pul hərəkətləri maliyyələşdirmə fəaliyyətindən olan pul vəsaitlərinin hərəkətləri kimi təsnifləşdirilməlidir. Bu qayda yalnız o halda tətbiq olunmur ki, təşkilat investisiya şirkətinin nəzarətindədir və onun ölçülməsi mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyərdə olmalıdır.

52.B Nəzarətin itirilməməsi şərti ilə səhm paylarının dəyişiklikləri (məsələn, əldə etmədən sonrakı səhmlərin alış və ya satışı) kapital əməliyyatı kimi uçota alınır (bax İSMUBS 35). Bu qayda yalnız o halda tətbiq olunmur ki, təşkilat investisiya şirkətinin nəzarətindədir və onun ölçülməsi mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyərdə olmalıdır. Müvafiq olaraq, yaranan pul hərəkətləri 26-cı maddədə təsvir olunmuş digər əməliyyatlar kimi təsnifləşdirilməlidir.

53. Törəmə müəssisə və ya digər fəaliyyət vahidi tərəfindən əldə edilən və satılan pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri istisna olmaqla digər aktivlər və öhdəliklər yalnız törəmə müəssisə və ya struktur sözügedən aktiv və öhdəlikləri tanıdığı təqdirdə açıqlanmalıdır. Məsələn, kassa metoduna uyğun hesabatlar hazırlayan ictimai sektora məxsus təsərrüfat subyekti ictimai sektora məxsus digər təsərrüfat subyekti tərəfindən alındıqda alan təsərrüfat subyektindən alınan təsərrüfat subyektinin aktiv və öhdəliklərini (pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri istisna olmaqla) açıqlaması tələb

olunmayacaqdır, çünki, bu təsərrüfat subyekti tanınan qeyri-pul aktiv və öhdəliklərə malik olmayacaqdır.

Pul vəsaitlərinin hərəkətini təcəssüm etdirməyə əməliyyatlar

54. Pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentlərinin istifadəsini tələb etməyən investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlardan çıxarılmalıdırlar. Belə əməliyyatlar digər maliyyə hesabatlarında, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri haqqında bütün münasib məlumatın təqdim edilməsini təmin edən şəkildə açıqlanmalıdırlar.

55. İnvestisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinin böyük hissəsi təsərrüfat subyektinin kapitalına və aktivlərinə təsir göstərməsinə baxmayaraq, pul vəsaitlərinin mövcud

hərəkətinə bilavasitə təsir göstərmir. Qeyri-pul əməliyyatlarının pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatdan çıxarılması bu cür maddələrin hesabat dövrünün pul vəsaitlərinin hərəkətini əks etdirməyi üçün həmin hesabatın məqsədinə cavab verir. Qeyri-pul əməliyyatlarının aşağıdakı misallarını göstərmək olar:

- (a) aktivlərin mübadiləsi, birbaşa əlaqədar öhdəliklərin qəbul edilməsi və ya maliyyə icarəsi vasitəsilə aktivlərin əldə edilməsi; və
- (b) borc öhdəliklərinin kapitala çevrilməsi.

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentləri

56. Təşkilat, pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentlərini açıqlamalı və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda təqdim edilmiş məbləğlərin balans hesabatında təqdim edilmiş ekvivalent maddələr ilə uyğunlaşdırılmasını təqdim etməlidir.

57. Dünyada pul idarə etmə təcrübəsi və bank işinin təşkili müxtəlifliyi və İctimai Sektor üçün Milli Mühasibat Uçotu Starndartının 1-ci maddəsinə riayət baxımından, təşkilat tərkibinə daxil olan pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərini müəyyən edən siyasəti açıqlamalıdır.

58. Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentlərinin müəyyən edilməsi siyasətində hər hansı dəyişikliyin təsiri, məsələn, əvvəllər təsərrüfat subyektinin investisiya portfelinin bir hissəsi hesab edilən maliyyə alətlərinin təsnifləşdirilməsində dəyişikliklər *"Uçot siyasəti, uçot qymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər"* adlı 3 №- İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Starndartına uyğun olaraq olaraq təqdim edilir.

Digər açıqlamalar

59. Təşkilat, rəhbərliyin qeydlərdəki şərtləri ilə birlikdə, təşkilat tərəfindən saxlanılan, lakin iqtisadi qurum tərəfindən istifadəsi mümkün olmayan pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin əhəmiyyətli qalıqlarının məbləğlərini açıqlamalıdır.

60. Təşkilata məxsus pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin qalıqları bir çox hallarda iqtisadi qrup tərəfindən istifadə edilə bilmir. Buna misal kimi, belə vəsaitlərin əsas müəssisə və ya digər törəmə müəssisələr ilə birgə istifadəsinə icazə verməyən valyutaya nəzarət və ya başqa hüquqi məhdudiyyətlər tətbiq edilən ölkədə fəaliyyət göstərən törəmə müəssisəyə məxsus pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin qalıqları göstərilə bilər.

61. Əlavə məlumat istifadəçilər üçün təşkilatın maliyyə vəziyyəti və likvidliyini anlamaqda müvafiq kömək ola bilər. Bu məlumatın maliyyə hesabatlarına şərhlərdə verilməş təsvirlə birgə açıqlanması müsbət qarşılır və özündə aşağıdakıları əks etdirir:

(a) belə vəsaitlərin istifadəsinə dair mövcud olan məhdudiyətlər göstərilməklə, gələcək əməliyyat fəaliyyətinə və ya kapital üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə yönəldilə biləcək istifadə edilməmiş borc vəsaitlərinin məbləği;

(b) əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinin hər birinin proporsional konsolidasiya metodu əsasında göstərilmiş birgə müəssisədə iştirak paylarına aid pul vəsaitlərinin hərəkətlərinin ümumi məbləğləri; və

(c) məhdud pul vəsaitləri qalıqlarının miqdarı və xüsusiyyəti.

62. Ayırmalar və ya büdcə təxsisatlarının təsdiqlənməsi pul vəsaiti ərinin hərə kəti metodu əsasında hazırlanarsa, o zaman, pul vəsaiti ərinə dair hesabatlar təsərrüfat subyektinin fəaliyyəti və ya proqramları ilə hökumətin büdcə məlumatları arasında əlaqənin başa düşülməsində istifadəçilərə kömək edə bilər. Faktiki və büdcə rəqəmlərinin müqayisəsi ilə bağlı qısa müzakirə üçün 1 №-li İSMUBS-a istinad edin.

Qüvvəyə minmə tarixi

63. Bu Standart 1 iyul 2001-ci il tarixi və ondan sonrakı dövr üçün hazırlanan illik maliyyə hesabatlarına tətbiq edilir. Standartın daha erkən tətbiq təşfiq ediləcəkdir. Təşkilat hazırki Standartı 1 Yanvar 2001-ci il tarixindən əvvəlki dövrlərə tətbiq edərsə, bu faktı açıqlamaladır.

63A. Standartın 22-ci maddəsinə 2010-cu ilin yanvar buraxılışı olan "İPSAS-ların təkmilləşdirilməsi" nə dair sə nədə əsasən dəyişikliklər edilmişdir. Təşkilat bu dəyişiklikləri 1 yanvar 2011-ci il tarixi və ya bu tarixdən sonrakı dövrləri əhatə edən illik maliyyə hesabatlarına tətbiq etməlidir. Daha erkən tətbiq olunma təşviq olunur. Təşkilat dəyişiklikləri 1 yanvar 2011-ci il tarixindən əvvəlki dövrlərə tətbiq edərsə, bu faktı 17 №-li İPSAS-ın tələblərinə uyğun açıqlamaladır.

63B. Standartın 25-ci maddəsinə 2010-cu ilin noyabr buraxılışı olan "İPSAS-ların təkmilləşdirilməsi" nə dair sənədə əsasən dəyişikliklər edilmişdir. Təşkilat bu dəyişiklikləri 1 yanvar 2012-ci il tarixi və ya bu tarixdən sonrakı dövrləri əhatə edən illik maliyyə hesabatlarına tətbiq etməlidir. Daha erkən tətbiq olunma təşviq olunur. Təşkilat dəyişiklikləri 1 yanvar 2011-ci il tarixindən əvvəlki dövrlərə tətbiq edərsə, bu faktı açıqlamaladır.

63D. 2015-ci ilin yanvar ayında dərc olunmuş İSMUBS 35 və İSMUBS 37 sayəsində 8 və 30(b) maddələrinə düzəliş edildi və 50A, 52A və 52B maddələri əlavə olundu. Təşkilat İSMUBS 35 və İSMUBS 37 tətbiq etdiyi zaman bu düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

64. Təşkilat qeyd olunan tarixdən sonrakı maliyyə hesabatlılığı məqsədləri üçün İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarında verilmiş mühasibat uçotunun hesablama metodunu qəbul etdiyi halda, hazırki Standart hesablama metodunun qəbul olunduğu tarixi və ya bu tarixdən sonrakı dövrləri əhatə edən təşkilatın illik maliyyə hesabatlarına tətbiq edilir.

64A 2015-ci ilin yanvar ayında dərc olunmuş İSMUBS 33 sayəsində 64-cü maddə dəyişilmişdir. Təşkilat bu dəyişikliyi 1 yanvar 2017-ci ildən tətbiq etməyə başlamalıdır. Erkən tətbiq etməyə icazə verilir. Əgər təşkilat İSMUBS 33-ü 1 yanvar 2017-ci ildən öncə tətbiq edirsə onda müvafiq düzəlişlər də daha erkən dövrdə tətbiq olunmalıdır.

Əyani nümunələr

Aşağıda qeyd olunmuş nümunələr İctimai Sektor üçün 2 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının tərkib hissəsi olmayıb, yalnız Standarta əlavə kimi verilmişdir.

Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat
(Maliyyə İnstitutu olmayan təşkilatlar üçün)

Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın birbaşa metodu (maddə 27(a))
İctimai Sektor Təşkilatı – Başa çatmış il üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında
konsolidə edilmiş hesabat
Dekabr .. 20X2 (pul vahidi minlərlə)

20X2 20X1

Əməliyyat fəaliyyəti nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti

Pul daxilolmaları

Vergi tutulması

X X

Malların və xidmətlərin satışı

X X

Qrantlar

X X

Alınmış faizlər

X X

Digər daxilolmalar

X X

Ödənişlər

İşçi heyəti ilə bağlı xərclər

(X) (X)

Qocalıqla əlaqədar təqaüd

(X) (X)

Təchizatçılar

(X) (X)

Ödənilmiş faizlər

(X) (X)

Digər ödənişlər

(X) (X)

Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin hərəkəti

X X

İnvestisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti

Tikili və avadanlıqların alışı

(X) (X)

Tikili və avadanlıqların satışı üzrə daxilolmalar

X X

İnvestisiya satışı üzrə daxilolmalar

X X

Xarici valyutada ifadə olunmuş qiymətli kağızların alışı

(X) (X)

İnvestisiya fəaliyyətindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin hərəkəti

X X

Maliyyələşdirmə fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti

Borclar üzrə daxilolmalar

X X

Borcların ödənişi

(X) (X)

Dövlətə yönələn bölüşdürmələr/dividendlər

(X) (X)

Maliyyələşdirmə fəaliyyətindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin hərəkəti

X X

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərində xalis artım/(azalma)

X X

Hesabat dövrünün əvvəlində pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri

X X

Hesabat dövrünün sonunda pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri

X X

Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat qeydlər

(a) Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinə kassa qalığı, bank hesablarındakı qalıq və valyuta bazarı alətlərinə vəsait qoyuluşları daxildir. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda daxil edilmiş pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri aşağıdakı maliyyə mövqeyi üzrə hesabat məbləğlərini əhatə edir:

	20X2	20X1
Kassa qalığı və bank hesablarındakı qalıq	X	X
Qısamüddətli vəsait qoyuluşları	<u>X</u>	<u>X</u>
	X	X

Təşkilat X-lə ifadə olunmuş borc vəsaitlərindən istifadə etməmişdir. Burada X-in infrastruktur layihələrində istifadə olunması nəzərdə tutulmuşdur.

(b) *Torpaq, tikili və avadanlıq*

Hesabat dövrü ərzində iqtisadi qurum cəmi X dəyərində torpaq, tikili və avadanlıq əldə etmişdir. Burada X yerli hökumətdən kapital qrantları hesabına alınmışdır. X-lə ifadə olunmuş pul ödənişləri torpaq, tikili və avadanlıqların alınması məqsədilə edilmişdir.

(c) *Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin mənfəətə/(zərərə) üzlaşdirilməsi*

	(pul vahidi minlərlə)	20X2	20X1
Mənfəət/(zərər)		X	X
Qeyri-pul vəsaitlərinin hərəkəti			
Qiyətdən düşmə		X	X
Amortizasiya		X	X
Şübhəli borclar üzrə ehtiyatlarda artım		X	X
Kreditor borcları üzrə artım		X	X
Borclar üzrə artım		X	X
İşçi heyəti ilə bağlı xərclər üzrə ehtiyatlarda artım		X	X
Torpaq, tikili və avadanlıqların satışı üzrə (mənfəət)/zərər		(X)	(X)
İnvestisiya satışları üzrə (mənfəət)/zərər		(X)	(X)
Digər cari aktivlərdə artım		(X)	(X)
Yenidən qiymətləndirmə səbəbindən vəsait qoyuluşlarında artım		(X)	(X)
Debitor borcları üzrə artım		<u>(X)</u>	<u>(X)</u>
Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin hərəkəti		<u>X</u>	<u>X</u>

Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın dolayı metodu (maddə 27(b))

İctimai Sektor Təşkilatı – Başa çatmış il üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında konsolidə edilmiş hesabat
Dekabr .. 20X2 (pul vahidi minlərlə)

	(pul vahidi minlərlə)	20X2	20X1
Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti			
Mənfəət/(zərər)		X	X
Qeyri-pul vəsaitlərinin hərəkəti			
Qiyətdən düşmə		X	X
Amortizasiya		X	X
Şübhəli borclar üzrə ehtiyatlarda artım		X	X
Kreditor borcları üzrə artım		X	X
Borclar üzrə artım		X	X

İşçi heyəti ilə bağlı xərclər üzrə ehtiyatlarda artım	X	X
Torpaq, tikili və avadanlıqların satışı üzrə (mənfəət)/zərər	(X)	(X)
İnvestisiya satışları üzrə (mənfəət)/zərər	(X)	(X)
Digər cari aktivlərdə artım	(X)	(X)
Yenidən qiymətləndirmə səbəbindən vəsait qoyuluşlarında artım	(X)	(X)
Debitor borcları üzrə artım	(X)	(X)
Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin hərəkəti	<u>X</u>	<u>X</u>

Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat qeydlər

(a) *Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri*

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinə kassa qalığı, banklardakı balans və valyuta bazarı alətlərinə vəsait qoyuluşları daxildir. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat daxil edilmiş pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri aşağıdakı maliyyə mövqeyi üzrə hesabat məbləğlərini əhatə edir:

	20X2	20X1
Kassa qalığı və bank hesablarındakı qalığı	X	X
Qısamüddətli vəsait qoyuluşları	X	X
	<u>X</u>	<u>X</u>
	X	X

Təşkilat X-lə ifadə olunmuş borc vəsaitlərindən istifadə etməmişdir. Burada X-in infrastruktur layihələrində istifadə olunması nəzərdə tutulmuşdur.

(b) *Torpaq, tikili və avadanlıq*

Hesabat dövrü ərzində iqtisadi təşkilat cəmi X dəyərində torpaq, tikili və avadanlıq əldə etmişdir. Burada X yerli hökumətdən kapital qrantları hesabına alınmışdır. X-lə ifadə olunmuş pul ödənişləri torpaq, tikili və avadanlıqların alınması məqsədilə edilmişdir.

